

הר הבית

ארח בעבר את בית המקדש הראשון, שנבנה עלידי שלמה ונחרב עלידי נבוכדנצר, את בית המקדש השני (בנה זרובבל, החריב טיטוס). אחר־כך בא תורם של מקדשי אלילים וערימות אשפה (ביוזמת המלכה הלנה,

זה לא הכל. יש גם אפשרות לינה במינורים ישנים ובבתי הארחה של שייכים. בכולם „נוחיות חדישה על רקע של נוף ציורי“.

את המים אפשר לשותות בביטחה והמוזון טוב ומצוי בשפע. לתיירים מומלץ קבאב, חומס ומחשי (מומלאים). ארוחה מסודרת באמת (שלוש מגות) לא עולה יותר מחצי דינאר. אוכל מצויין באמת אפשר לקבל בירושלים במסעדה הלאומית ברחוב אוהרה ובמסעדת אסלאם בשוק המרכזי. מי שמתגעגע לאוכל אירופאי משובח יפנה למינור הבניקטיני על הרה"ותים או לדום פולסקי (הבית הפולני) בעיר העתיקה. אך יש להזמין מקומות מראש.

★ ★ ★

חורבות, ארמונות ומצודות

ב שביב כל זה צריכים כסף. הדינאר הירדני שווה בדיוק לירה שטרלינג או 140 פרנקים בלגיים, או 19 וחצי קרונות דניות, או 80 אסקודות פורטוגזיות, או 2.80 דולאר של ארצות-הברית, או 11.75 מארקים גרמניים (או 7.50 לירות ישראליות).

הדינאר זה מטבע מאד עובר לסוחר. כפי שהמדריך מציין „קיימת רשת אוטובוסים, אבל כדאי לנסוע במונית... המחירים מאד מתקבלים על הדעת... למשל, נסיעה בספשיאל מירושלים לבית-לחם, סיור של שלוש שעות בכל האתרים המעניינים וחזרה — שני דינאר בלבד“.

השפה הרשמית היא ערבית, אבל יש רבים הדוברים צרפתית או אנגלית שוטפת, שלא לדבר על מדריכי-תיירים מוסמכים דוברי גרמנית, איטלקית, ספרדית, יוונית ותורכית המצויים בשפע (התעריף: דינאר וחצי ליום).

ואגב, „מחוץ למיתקנים צבאיים“ אין כל הגבלה בצילומים. ויש כל כך הרבה מה לצלם: „חורבות יחידותיות; ארמונות ערביים במידור; מצודות צלבנים; ביצורים תורכיים; כנסיות ביוניטיות; מסגדים מוסלמיים“.

★ ★ ★

תכשיטים, מחרוזות ושטיחים

ק דם כל יש לראות את ירושלים (אם כי „רובה של ירושלים החדשה בידיים יהודיות, כתוצאה של מזימות היהודים להקים מדינה יהודית על אדמה ערבית“). בעיר העתיקה כדאי במיוחד לראות את:

● **אליהראם אש-שריף**, הכולל את כיפת-הסלע ואת מסגד אל-אקצה. החראם עומד על הר המוריה. „בו עמד אברהם את יצחק ואותו רכש דודי מאורגן היבואי ועליו הקים שלמה את בית-המקדש“. הסלע נזכר בקוראן, כמקום ממנו עלה הנביא מוחמד השמימה. כיפת-הסלע נבנתה בשנת 691 (עלידי החליף עבד אל-מליק אבן-מרואן) והיא „דוגמה נפלאה לארכיטקטורה מוסלמית ואחד הבניינים היפים בעולם“.

בשטח גם אורחת המלך שלמה, ספריה ומוזיאון. דמי הכניסה — 0.220 דינאר. ● **וואי דולורוזה** — הנתיב בו עבר ישו עם צלבו ובו עצר, מכובד המשא, 14 פעמים. בכל יום ששי, בשעה שלוש אחר הצהריים, עוברת בוויא תהלוכה של נזירים פרנציסקניים, עוליירגל ותיירים יכולים להצטרף אליה. התהלוכה משחזרת את צעדת ישו, ועוצרת לתפילה בכל אחת מ־14 התחנות.

● **כנסיות הקבר הקדוש** — הכנסייה הקדושה ביותר לנצרות. נבנתה במקום בו, לפי המסורת, נצלב ישו, נקבר וקם לתחייה. זאת היא כנסייה צלבנית (מן המאה ה־12) שהוקמה על חורבות מיקדש-אלילים לכבוד חנוס.

● **שבעת שערי העיר העתיקה** — „דוגמה למופת של אורכילות המאה ה־16“.

● **המצודה** — „דומה למצודה בקאהיר, דמשק וחלב“, נבנתה במאה ה־14 על יסודות מתקופת הורדוס. בהתחשב במזימות היהודיות שכח המדריך להזכיר כי המקום ידוע גם כמגדל-דוד.

● **כנסיות כל האומות** נחנכה ב־1924, „אחד המקומות היפים בירושלים“ ליד גן גת-שמנא, בו מצויים „שמונה עציונות עתיקים המניבים עדיין פרי“.

● **המוזיאון הארכיאולוגי הפלשתינאי** (מתנת ג'ון רוקפלר), מרכז מימצאי החפירות של ארץ הקודש.

לפני שהוא יוצא מירושלים מזכיר המדריך שכדאי לבלות קצת בסוקים (שחקים) המזרחיים העתיקים המלאים חיים ועניין.

אם הקיסר הנוצרי הראשון של רומא ורק כובש ירושלים בשנת 638, החליף עמר איבן אל-חטאב, שינה את המצב, ניקה את האשפה כמו ידיו, הורה להקים מסגד עץ צנוע שפינה את מקומו למיטגד אל-אקצה המפואר, הנחשב לכתר הארכיטקטורה המוסלמית.

אחר כך מגיעים ל־

● **בית-לחם**, 11 קילומטר דרומית מירושלים, „עיריה קטנה ומקסימה... כרמי זיתים וטרסות מוריקות. מקום הולדתם של דוד וישו, בו התרחשה האידיליה של רות ובועז“, בה נמצאים:

● **כנסיות המודר** העומדת במקום בו נולד ישו. נבנתה במאה הששית. מוזאיקה, מן המאה ה־12.

● **מערת החלב**, „בה נשרו על הסלע כמה טיפות מחלב הבתולה, עת היניקה את ילדה, והפכוהו ללבן“.

● **קבר רחל** (ללא הסבר) ו**ברכות שזמה**, „מקור אספקת המים הקדום של ירושלים“.

אחר כך מדרימים עוד 34 קילומטר, אל

● **חברון** („אל-חליל“, הידיו) אחת הערים העתיקות בעולם. מסגד אליהראם אל-איברהימי סוגר על מערת המכפלה בה קבורים „אברהם, שרה, יצחק, רבקה, לאה ויעקב“. המסגד מקודש במיוחד, כי אברהם נערץ כ„מוסלמי הראשון“.

בדרך כלל ממליץ המדריך על רכישת מזכרות מצדפים ועץ-זית; תכשיטים מזרחיים, מחרוזות ושטיחים בדחיים אך בבית-לחם הוא ממליץ על „מעילי קטיפה צלבניים“ ובחברון על מעילי פרוות-כבשים, נעלי-בית מרופדים בפרוות-כבשים ומוצרי הזכוכית החברוניים המנופחים, גם כיום, כבימים קדומים, בהבל-פה בלבד.

★ ★ ★

אדישע, קדיאופטרה והורדוס

כ בה עובר המדריך מקובייה (צפונית-מערבית מירושלים) המקודשת לנוצרים ובה מצוייה כנסיה פרנציסקנית ובית-אירוח גרמני לעוליירגל **לבארו של יעקב** (65 קילומטרים צפונית מירושלים) בה קבור יוסף דחאק ומשם **לחר גריון**, תוך תזכורת למומחים ולאוספיעתיקות כי לפעמים יש „מציאות גדולות“ במטבעות יחניים, רומיים וצלבניים.

עבור הילדים מומלץ לרכוש כובות הלבשות בתלבושות המסורתיות של ארץ הקודש ולכלל התיירים מומלץ להסתייע, בשעת הצורך, במשטרת-התיירים, הקיימת במיוחד לשם כך. אחר כך ממשיכים ל**יריחו** (בערבית: אריחא). „ערש האנושות, העיר מוקפת-החומה העתיקה בעולם“, אותה נתן בשעתו אנטוניוס מתנה לקליאופטרה (שהתעשרה מהכנסות בוסתני-התמרים שבאזור) ובה נפטר, לפני 1971 שנים, הורדוס.

אתרי תיירות אחרים ליד יפה-המלח: **מעין אדישע** (אותו התפיל הנביא הקרב בעזרת קמצוץ של מלח דחאק) ו**חורבות קומראן** (המגילות הגנוזות). את המגילות אפשר לראות במוזיאון רוקפלר (אבל רק מדענים „אמיתיים“) ואתרי חפירות ארכיאולוגיות חשובים הם, בין השאר, **שכם** הקדומה ו**אל-ג'יב** (גבעון התנ"כית).

★ ★ ★

הליגה, העצמאות והוד מלכותו

מי שדא מתעניין בארכיאולוגיה או באירועים דתיים כההלוכות תגהמולד וחג והפסחא יכול תמיד לבוא ליום הצבא הירדני בו עורכות יחידות צבא, חיל-אוויר, פרשים ורכבי-גמלים מפגנים נועזים ומרהיבי-עין.

מי שמבקש סתם בידור חייב לזכור כי „בירושלים אין חיי לילה כמו בפריגאל“, אבל התייר יכול ליהנות מבתי-הקפה הקטנים, לטייל בסביבה ההררית בעלת האוויר הצח ובאביב „לקטוף פרחי-בר“.

המצב יותר טוב בקיץ. אז מביאים לירושלים, רמאללה ובית-ג'אלה מספר תזמורות ריקודים אירופאיות מעולות ומגרשי-הטניס בירושלים ורמאללה נפתחים לקהל. יפה-המלח פתוח לשחייה כל השנה. זה בניגוד למשרדי-הממשלה הסגורים בכל יום ששי ובימי החג הלאומיים. כמו ה־22 במאס (יום הליגה הערבית); ה־25 במאי (יום העצמאות); ה־14 בנובמבר (יום הולדת הוד מלכותו, המלך חוסיין).

ובעיקר, ארשת תייר לא צריך להכין מראש. אפשר לקבל אותה בכל תחנת-גבול, תמורת דינאר אחד. כל זה מדובר רק בתיירים שאינם „מצהירים על דת יהודית. אלה אינם רשאים להכנס לירדן. איסור זה נובע אך ורק מסיבות בטחוניות מכיון שירדן עדיין במצב מלחמה עם המדינה היהודית של ישראל“.